

A lengyel példa

Büntetőeljárás folytatása az elkövető halála esetén a lengyel Nemzeti Emlékezet Intézete hatáskörébe eső ügyekben

A vonatkozó eljárási szabályokról a Nemzeti Emlékezet Bizottsága Hivatalának Jogi és Nemzetközi Főosztálya hivatalos írásbeli tájékoztatást kapott a lengyel Nemzeti Emlékezet Intézetén (IPN) belül működő Lengyel Nép Elleni Bűncselekmények Üldözését Folytató Bizottságtól (*Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu*).

Lengyelül beszélő olvasóink kedvéért az összefoglalót magyarul és eredeti nyelven is közzétesszük.

A totalitárius diktatúrák által elkövetett bűncselekmények vizsgálatának lehetőségét a lengyel jogrendszer kiterjesztően értelmezi. A büntetőeljárásról szóló lengyel törvény valóban kimondja, hogy ha az elkövető elhunyt, büntetőeljárás nem indul, illetve megszüntetendő (Lengyel Büntetőeljárás törvény (Be.) 17. § (1) bekezdés 5. pont). Csakhogy a Nemzeti Emlékezet Intézetéről szóló 1998. december 18-án elfogadott törvény (IPN-törvény), melynek hiteles angol szövege az alábbi linken olvasható: <http://ipn.gov.pl/en/about-the-institute/documents/institute-documents/the-act-on-the-institute-of-national-remembrance>

a büntetőeljárás igazgatóság feladatait eltérően szabályozza:

Az IPN-törvény 45. § (4) bekezdése szerint „A büntetőeljárásról szóló törvény 17. cikk (1) bekezdés 5. pontjában említett körülmény nem akadályozhatja a (3) bekezdésben megnevezett cél megvalósítását.¹ E cél elérése után az eljárást megszüntetik.”

Az IPN-törvény 45. § (3) bekezdéses szerint pedig „Az 1. §-ban megnevezett büntettek² tárgyában megindított nyomozati eljárásnak az is célja, hogy mindenre kiterjedően vizsgálja a büntett elkövetésének körülményeit, különös tekintettel a sértettek személyének felderítésére.”

¹ Be. 17. § (1) bekezdés:

Büntetőeljárás nem indul, illetve megszüntetendő, ha:

- 1) nem követtek el bűncselekményt vagy nincsen a bűncselekmény elkövetésének gyanúját megalapozó elegendő bizonyíték,
- 2) a cselekmény nem viseli tiltott cselekmény jegyeit, vagy a törvény úgy rendelkezik, hogy az elkövető nem követett el bűncselekményt,
- 3) a cselekmény társadalomra veszélyessége csekély,
- 4) a törvény kimondja, hogy az elkövető nem büntethető,
- 5) az elkövető elhunyt,
- 6) a cselekmény büntethetősége elévült,
- 7) ugyanebben az ügyben ugyanez ellen az elkövető ellen már büntetőeljárás folyik, vagy már jogerősen lezárult,
- 8) az elkövető nem tartozik a lengyel büntetőbíróóságok joghatósága alá,
- 9) a vádemelésre jogosult nem emel vádat,
- 10) a jogosult nem adott ki kötelező engedélyt a bűnfeltárássra, kivéve, ha a törvény másképp rendel, és
- 11) a bűnfeltárást akadályozó egyéb körülmény fennállása esetén.

² 1. § (1) bekezdés a) pont hatálya alá tartozó bűncselekmények:

- Náci bűncselekmények,
 - Kommunista bűncselekmények,
 - Egyéb, béke elleni, emberiség elleni, vagy háborús bűncselekmények,
- amelyeket lengyel nemzetiségű személyek, vagy más nemzetiségű lengyel állampolgárok sérelmére követtek el 1939. szeptember 1. és 1990. július 31. között.

A fenti rendelkezések alapján az IPN büntetőeljárású igazgatósága hatáskörébe eső ügyekben a büntetőeljárás az elkövető halála esetén az alábbiak szerint zajlik:

A lengyel nemzet ellen elkövetett bűntettek feltárására felállított bizottság ügyésze minden hatáskörébe eső ügyben mindaddig folytatja a büntetőeljárású – még az elkövető halála után is –, amíg az adott ügy teljes bizonyítási anyagát össze nem gyűjti, majd ezt követően az eljárást megszünteti.

Ha az elkövető a vádemelés után meghal, a bíróság végzést hoz a büntetőeljárású megszüntetéséről az elkövető halála okán.

Abban az esetben, ha az elkövető az elítélő ítélet meghozása után, a büntetés-végrehajtás szakaszában hal meg, a bíróság végzést hoz a büntetőeljárású megszüntetéséről.

Ez az eljárási metódus lényegében a Nemzeti Emlékezet Bizottságának honlapján a Publikációk menü Jogalkotási koncepciók pontjában közzétett A büntetőeljárásúról szóló 1998. évi XIX. törvény kommunista bűnök feltárása érdekében szükséges módosításáról szóló javaslat "A" verziójának felel meg, amely szerint a gyanúsításig kellene folytatni az eljárást.

Megalakulásától 2015. július 20-ig bezárólag a Lengyel Nép Elleni Bűncselekmények Üldözését Folytató Bizottság – a bizonyítékok összegyűjtését követően – összesen 2120 vizsgálatot zárt le³ az elkövető halálára tekintettel.

A lengyel kollégák fentieket az alábbiak szerint foglalták össze:

„O ile przepis polskiego kodeksu postępowania karnego mówi, że nie wszczyna się postępowania karnego, a wszczęte umarza, jeżeli oskarżony zmarł (art. 17. §1 pkt. 5 kpk – patrz niżej), w przypadku pionu śledczego IPN postępowanie odmiennie reguluje przepis art. 45 pkt 4 ustawy o IPN, który mówi, że w „Okoliczność o której mowa w art. 17 § 1 pkt. 4 5 Kodeksu postępowania karnego, nie może stanowić przeszkody do realizacji celu o którym mowa w ust. 3 (art. 45 ust. 3 mówi: „Celem śledztwa w sprawach o zbrodnie, o których mowa w art. 1, jest również wszechstronne wyjaśnienie okoliczności sprawy, a w szczególności ustalenie osób pokrzywdzonych”) Po zrealizowaniu tego celu postępowanie umarza się.”

W rezultacie powyższych rozwiązań ustawowych

³ A Lengyel Nép Elleni Bűncselekmények Üldözését Folytató Bizottság 2015 júliusáig összességében mintegy 14000 ügyben járt el.

⁴ Art. 17. § 1. Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy:

- 1) czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia,
- 2) czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa,
- 3) społeczna szkodliwość czynu jest znikoma,
- 4) ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze,
- 5) oskarżony zmarł,
- 6) nastąpiło przedawnienie karalności,
- 7) postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się,
- 8) sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych,
- 9) brak skargi uprawnionego oskarżyciela,
- 10) brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej,
- 11) zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie.

- Prokurator KŚZpNP prowadzi śledztwa w każdej sprawie, która należy do jego właściwości, nawet jeśli ustalony sprawca zbrodni nie żyje, aż do zebrania całokształtu materiału dowodowego w danej sprawie, a następnie postępowanie umarza.
- Jeśli sprawca zbrodni umiera już po skierowaniu aktu oskarżenia, wtedy sąd wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania karnego z powodu śmierci sprawcy.
- W sytuacji, gdy sprawca zbrodni umiera już po wydaniu wyroku skazującego na etapie postępowania egzekucyjnego – również sąd wydaje postanowienie o umorzeniu tego postępowania.

Od początku działania Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – IPN, po zebraniu pełnego materiału dowodowego, do dnia 20 lipca 2015 roku, umorzono łącznie 2120 śledztw z powodu śmierci sprawcy.

Budapest, 2015. július 28.

Készítette:

dr. Katona Gábor
főosztályvezető
Jogi és Nemzetközi Főosztály
Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala